

ՄԵՐ ԱՐԴԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Թ.

ՊՈԼՈՂ զՐԱԿԱՆ շԱՐժՈՒՄԸ. — Ազգակ. — Թուվմսու
ԹԼՐԳԻԱՄԻՒ ՄԱՅԻՐ.

Անցեալ օր, 1905ի «Բիւզանդիոն» նեւրը խառնելով՝ հարեանցի կը կարգայի կարեւոր վերնագրերը, երբ տեղ մը աչքիս զարկաւ «Ապակեղորոնացումն ի Թուրքիա» տիտղոսը: Չհատացի, և ուշադրութեամբ նայեցայ. «Ապակեղորոնութիւնն ի Թուրքիա» և Որչափ զարմանալի կ'ըլլար առաջին վերնագիրը սակէ 4 տարի առաջուան Պոլսահայ մամուլին մէջ՝ այնչափ ալ բնական էր, այս օրերուս, ապակեղորոնութիւնը ապակեղորոնացում ընթեռնուի:

Փաղաքականութեան հետ՝ ամէն ինչ փոխուած է հիմայ. գրականութիւնն ալ, որ միշտ միջավայրէն կ'ազդուի: Ու պէտք է քալ առ քալ հետեի մեր արդի գրականութեան, մասնաւորապէս Թրքահայոց, որ այժմ կերպարանափոխուելու և նոր ուղի մը բռնելու վրայ է:

Աղատութեան հռչակումէն մինչև այս վերջի ամիսը՝ մամուլը կ'ապացուցնէր թէ ազատ է, չպիտի ալլա հանդուրժ պրկում, սահմանադրած: Բնական էր սակայն, որ այդ խինդի աղաղակները անցնէին, ու խորհուէր գրականութիւնը թարմ, հաստատուն հիմերու վրայ դնելու մասը, և նոր առանձին պաշտօնը, ձկուռնները՝ ինչպէս ուրիշ սահմանադրական ազգերու ըով:

Մեր երէկուան գրողները, յոյսի և սպասումով սարսուռն շեշտով մը, կ'ըսէին... «Մեր վարդափ գրականութիւնը» և Թէ ինչ կը հասկնային այդ բեզումն բառերէն՝ առանց մեկնութեան արդէն յայտնի է, քանի որ ղեռ աչքի առջև ունինք այն կաշկանդիչ օրերու շարքը՝ որ ահա սա բլուրին ետեւ կը կորսուին՝ մէյ մըն ալ չտեսնուելու համար:

Իսկ այն թերթը որ կը ստանձնէ խտացումը ըլլալ «ազատ» գրականութեան՝ վերջերս Պոլսի երեցող մէկ շարաթաթերթն է, Ազգակ: Բայց «ազատ» ըսելով՝ թե-

րեւ չկրցայ իսկապէս յատկանշել անոր խմբագրական մարմինին զաղափարը. բնակու էի մանաւանդ՝ «Յեղափոխական» Գրականութիւն, իբր ամենազատն հեղանքը՝ քանի մը ամիս առաջուան ստորուկ գրչին:

Մասնաւորապէս գրականութիւնը կը մշակէր Մախի, Արեւիկան Մամուլ իր գնահատուած Եռամսեայով, ու գրականուկը կը մշակէ նաև «Ազգակ»: Բանաստեղծ էին Լամարդին և Հիւրմիւզ, զորոնք մարդ երեկայեան իր գործերը աւարտելէն վերջ պիտի կարգայ, ու նոյնպէս բանաստեղծ էին Հիւսի, Ալիշան՝ որոնք եռուգետի մէջ ալ իրենց ծայրը լսելի կ'ընեն, Այսօր պ. Վարուժան, — որուն Վահագնի քերթուածը սքանչացուեցաւ «Ազգակին» մէջ, — յանձն պիտի չառնէր ստորագրել, օրինակի համար, Պէշքիթալիանի ոտանաւորներուն, ու անդին պ. Միամանթօ մը՝ պիտի չհանէր պ. Դուրեանին:

Ազգակին մէջ տեսնուող բանաստեղծութիւնները նոր են, այսօրուան ծայրերէն ունին, ապրող փողովորդեանն են: Մեղք որ սակայն այս էջերը սուղ են՝ անոնցմէ մի քանին հոս ներկայացնելու համար:

Իբրև գրականութեան մեծ ճիւղ, և կեանքի մեծ ազգակ՝ վէպն ալ իր մշակները ունեցաւ յուլիսէն առդին: Այլ ևս ծայրը պիտի չգայ անցած օրերը, զրկուքներն ու հայտն կակիծները մերկացնող պատմութեանքներուն. մութ անկիւններու մէջ անցածն ու դարձածը, խրճիթներու ահաւոր պատմութիւնները՝ հետզհետէ նիւթ պիտի տան վէպերու, զորոնք միւս կողմէն պիտի ընդարձակեն և զբաւիչ ընեն՝ Հ. Յեղափոխականներու գաւառական կեանքն ու յաղթանակները: — Պ. Չիթթէ — Սարաֆի Միամիտի մը արկածները, պ. Էնոլը Արմէնի Կիլի, և այն Յուլիսէն առաջ գրուած են՝ ու ղեռ հիմայ ալ կրնան գրուիլ. բայց պ. Ս. Բիւրատի Բաճուէ Բաճուր, պ. Հմայեակ Արամեանի վէպերը՝ ամէն ժամանակ չէին կրնար հրատարակուիլ:

Ազգակին մէջ կը թարգմանուի Մ. Մէթէօլիկի մէկ պատմութեանքը, Անահիդերոս կոտորածը, օտար կեանքէ առնուած, սա-

կայն պիտի չպակսին նաև զուտ ազգային շրջանակէն վէպեր:

Իր 9 թիւին մէջ՝ մասնատրամադէս ու շաղրութիւնս գրաւեց պ. Վահրամ թաթուլի մէջ համառօտ տեսութիւնը՝ «Գաւառի Գրականութեան» մասին: Երկրորդ չէր, արդէն յուզուած ըլլալով Պոլսոյ մասնակին մէջ ժամանակաւ Գաւառները ապրիլ կարենալու համար՝ կ'ըսէին երէկ արհամարհոտ ձայնով մը թուրքիոյ մայրաքաղաքի գրագէտներէ ոմանը, պէտք է զայն ու ընկզմի Պոլսական կեդրոն գրականութեան մէջ:

Հայկական գրականութիւնը, ընդհակառակը, խակատիպ ու միայնակ ըլլալու համար՝ չի կրնար բաւականանալ Կ. Պոլսով, թէպէտ մայրաքաղաք մ'ըլլայ: Առողջ ու մաքուր օդին հետ՝ գրականութիւնն ալ գաւառն է, խոնարհ, անանուն ժողովուրդին քով, որ զայն խնամքով կը պահէ, կը մեծցնէ, կը փոխէ՝ առանց մտածելու թէ գրականութիւն կը մշակեն: Համեստ գիւղացի մը՝ կրնայ ըլլալ բանաստեղծ մը, իր արտին պէս փափուկ, պարզ, վիպասան մը՝ իրիկունը օձախիւն քով. հայերէնագէտ՝ իր խօսակցութեանց մէջ: Կեդրոնը մանաւանդ շատ պէտք ունի գաւառացիին, որուն ամենէին հոգը չէ բնականէն՝ արուեստականին անցնիլ, ինչպէս արդէն չի մտածեր իր սիրուն եղները լքել՝ Ամերիկեան շոգեշաքժ արօրը հիւրընկալելու համար:

Ու գաւառը, ինչպէս դիտել կու տայ նոյն յօդուածագիրը, տուած է մեզի ընտիր գրագէտներ, ինչպէս թուկատնցի, Ռ. Զարդարեան և ուրիշներ:

Օգտուելով ու միանալով ուրեմն գաւառին՝ մենք պիտի պատրաստենք մեր վաղուան գրականութիւնը, զոր նախատեսած կ'ըլլանք՝ երբ այժմէն սկսին հորդել անոր տանող ճամբան, մարմնացնելով մասնատրամադէս աշխարհաբար լեզուն ու ամբաստնելով զայն նախ Գաւառներու ընտիր թարգմանութիւններով, որոնցմէ մին (Վիրգիլի Ենեակաբը) սկսած է հայու թիւը վայելիլ արդէն նախորդ և այս տարուան «Բազմալէպ»-ով. — հաւաքելով

գաւառական զուտ բառերն ու զուրցուածքները՝ ներմուծելու համար առօրեայ գրական լեզուին մէջ. — վէպերու, թատրոնի նիւթերը առնելով հայ կեանքէն. — Հայաստանի տեղագրութեան, աւանդութեան ու բնութեան մէջ թաթիլելով մանրամասնութիւն, գիտական գործեր. — կազմելով վերջապէս գրականութիւն մը՝ որուն մէջ ռամբիկ ալ ինքզինքը ճանչնայ, լեզուն մը՝ որուն մէջ գիւղացին ալ իր լեզուն լսէ, և հիւստուածքը՝ ոչ թուրքերէն, որուն մէջ ընկզմած ենք, ոչ ալ ֆրանսերէն՝ որ իր գրական փայլով շլացուցած է զմեզ: Գրականութիւն մը՝ որ իր բնորոշ գիծերը ունենայ, իր փոքրիկ բայց յատուկ տեղը՝ զինքը շրջապատող ազգերու մէջ, և որուն համար կարենանք ուրախութեամբ մը ըսել. «մերը»:

*

Կը ծանուցուի Թովմաս Թէրզեանի մահը (Կ. Պոլիս, 1909, փետր.): Սիրելի դարձած դէմքերէն մէկն ալ կ'անհետանայ: Աշակերտ Ռազարտունիի և Ալիշանի՝ մէկէն գարաբար լեզուն ստրկելու ու գգուելու էր, միւսէն՝ բանաստեղծութիւնը, զոր սիրեց միշտ գրարարով բացատրել, ինչպէս կ'ախորժէին ընել հին բերթողները:

Ուզելով քննել Թէրզեանին մէջ միայն բանաստեղծը՝ երկու բան զլիարատապէս յատկանիշ է. — զաղափարները՝ որ իմաստասիրական հիմ ունին, և տիրապետող շեշտը՝ որ հայրենասիրական է: Գրեթէ միայն անուններով կ'ապրին իր քանի մը ազգային ողբերգութիւնները, Արշակ Բ, 4 արարուածով (1871), — Սահալտ Կոյս, 5 արարուած (տպ. Վենետ. 1871) որոնք ֆրանսերէն ալ թարգմանուած են, — Յովսէփ զեղեցիկ, 3 արարուածով (տպ. Վենետ. 1872) որ ֆրանսացի Պիթոպէյի համանուն վէպին չափ գրաւիչ է, թէպէտ միշտ ստոր մնան Ս. Գիրքի մէջ պատմութի պարզութենէն ու վեհութենէն՝ վերջէն լացնելու աստիճան:

Իրմէ տասը տարի առաջ՝ Խ. Գալֆայեան հրապարակ հանած էր իր Արշակ Բ, ողբերգութիւնը, և, ինչպէս յայտնի է, Պէ-

շիրթաշլեհանն ալ ազգային նիւթերով ջա-
նաց զարգացնել հայկական բեմը: Այս ե-
րեք ողբերգակներու ըսով ալ թերութիւն-
ները անուրանալի են՝ բեմական արուեստի
տեսակէտով: Բանաստեղծական շունչը՝
շատ, կեանքը, դրականը՝ քիչ: Սակայն
հեղինակներու միտքին բարի դիտաւորու-
թիւնը՝ ազգասիրութենէն ջերմացած, մեր
թատրոնական կտորներու չքատրութիւնը՝
վայրկեան մը ամէն ինչ մոռցնել կու տան
և պահանջկոտութեան խտութիւնը կ'աւ-
րեն:

Վերջերս արդէն լուծ էր 69 տարուան
(ծն. 1840) հայ գրագէտն ու թարգմանի-
չը, բանաստեղծն ու լեզուագէտն: Իր մահն
էր որ անգամ մըն ալ եկու ցնցեց զրա-
կան միտքերը և իրմով զբաղողը:

Ու հոս տեղն է դիտելու թէ կամաց
կամաց կ'անհետին այն դէմքերը՝ որոնք
կը սիրովին սքանչացուելէ առաջ, և որոնց
առհասարակ զբոլի բոլոր արտադրութիւն-
ները՝ հայրական ու անցած սիրուն իրի
մը մեկամաղձոտ անուշութիւնը կը բուրեն:

Կու գայ նորը, նոր սերունդը որ նուազ
բանաստեղծ ու աւելի դրական է. տար-
բեր ջրջապիւտի մը մէջ կ'ապրի՝ միենոյն
հողին վրայ կոխելով. ուրիշ բաներով ու
ձայնով ինքզինքը կը բացատրէ՝ մնալով
միշտ հայերէն խօսող:

Մասնաւորելով զրականութեան՝ ես
յուսով եմ թէ այսօր ամենէն յոռետես
քննադատն ալ կրնայ ըսել որ մեր երէ-
կուան և այսօրուան զրականութեան միջև
այնչափ խտր կայ՝ որչափ Սապահէտտի-
նի Կուսակցութեան և... ապակեգործու-
թեան միջև:

Ժ.

Մերոժամ զարսաման.— իրապաշտ ըմբաստեղ-
ծութիւնը

Շատերուն անշուշտ ծանօթ է Պ. Մ.
Պարսամանի ոտանաւորներու մէջ հաւա-
քածոն, Պատարնի Մոդիկներ, որ անցած
տարի այնչափ քննադատութեանց նիւթ
եղաւ: Անոր յաջորդող Քրիզմեքիմը, սա-
կայն, նոյն շառաչը չհանց. վասն զի

բանաստեղծը նոր բան մը յայտնած չէր
այդ նոր վերնագրով. և յետոյ, քննա-
դատներն ալ, ուրիշ ամենուն պէս, զրա-
ծած էին աւելի լուրջ գործով մը, — փու-
թալ բուռ մը հող նետել մեռած Ռէժիմի
գերեզմանին մէջ:

Պ. Պարսամանի կ'ուզէ որ զինքը այլ
և այլ տեսակէտով քննադատենք, իբր բա-
նաստեղծ, իբր վիպասան, իբր զրական
քննադատ: Այնթ—Պէտով: Բայց քանի որ
դեռ հրատարակուած չէ իր փաստաթուղթ
Տղան վէպը, Մենք և Անոնք գրական ու-
սումնասիրութիւնները, հրապարակի վրայ
կը մնայ եղածը, իրականը:

Բանաստեղծը, պ. Մերոժամի ջով,
զուտ զգայական է ու սիրոյ երգիչ: Բուռն,
կրքոտ սիրոյ: Ոչ փեթարքայինը, որ
գիտցաւ կրօնքի զգացումով մեղմել անոր
թափը, և ոչ Լէոփարտիինը՝ որ հառաչ-
ներով կը բացուի, զանգատներէ կը հիւ-
սուի, և յուսահատութեան մէջ կը վեր-
ջանայ, ոչ Պետրոս Գուրեանի սէրը, որ
համակրելի է ու լուսնկայի մեկամաղձու-
թիւնը ունի՝ կարծէք անոր շողերու տակ
զրուած ըլլալով, և ոչ ալ Ռօպէլթ Պէտո-
նրսինը, որ՝ դեռ մանուկ բանաստեղծ,
պարզապէս հեկեկաց ու լացաւ, ու իր
տասնըջորս տարեկան Mary—ին հետ՝
ինքզինքն ալ առանց ուզելու անմահա-
ցուց: Լաւրան ալ, Մարին ալ նրբացած
են, երկինքն են: Ոչ, ուրիշ է պ. Պար-
սամանի սէրը: Համակրանք չազդեր: Բա-
նաստեղծը միւսներուն թախծութիւնը չու-
նի: Զգայական, իրապաշտ վէպերու ըն-
թերցող՝ այդպիսի բանաստեղծ ալ եղաւ:
Իրապաշտութիւնը, սկզբունքով մարդու
չափ հին, ժի՛մ դարուն՝ մեծ փայլով ե-
րեցաւ մասնաւորապէս Անգլիա, Գերմա-
նիա, Ֆրանսա, Ռուսիա: Ազատօրէն և ե-
րես առածի մը պէս՝ ամէն ինչ ողողեց, —
վէպ, թատրոն, բանաստեղծութիւն, նկար...
1904ին, պ. Մերոժամի Անրեստիկէն մէջ՝
այդ իրապաշտութիւնը արդէն կ'երևի.
1908ի Պատարնի Մոդիկները զայն կը
անուցանեն, կը զգուեն. և այսօր՝ Քրի-
զմեքիմ հատորը այնպիսի տողեր ունի՝

որոնք բառ առ բառ կը յիշեցնեն Էմիլ Զօլայի Նոստրո:

Բայց ի՞նչ է Քրիզոսթոմը:

Քրիզոսթոմը աշնան ծագիկ մըն է, իզմիրցի գաւառագիրի մը երկրորդ անունն է և պ. Պարսամբանի 1903—907 հրատարակած ոտանաւորներու 90 էջերու մէջ ամփոփուած է: Անուններու մէջ առնչուած թիւն մ'ըլլալու համար էր ուրեմն, որ հատորը կը բացուի պ. Ալփիարի մէկ արամիտ նամակովը. ո՛չ միայն այդ հաւաքածոն իր կեղծանունին նուիրուած ըլլալուն համար, այլ վասն զի երկու գրիչներուն նիւթն ալ նոյնն էր: Օ, պ. Յ. Ալփիարին իրապաշտութիւնը:

Ամբողջ կեանքով յարած մնալ նոյն սեռին՝ կը նշանակէ իր տաղանդը դէպի այն հակած զգալ, և կամ անկէ շլացած ըլլալ: Ու դժուար աւելին. — պ. Պարսամբանի կրած տպաւորութիւնը այնչափ բուռն է՝ որ կը կարծէ թէ սէրէն աւելի մեծ երևոյթ կարելի չէ գոյութիւն ունենայ. ինչպէս իզմիրցի հայ Harduin-ն ալ կը հատաթ թէ իր գուարթ գրիչը՝ սիրային արեւածներու միայն կրնայ ջրոնիկն ընել, մոռնալով որ քիչ հրապարկ չունին նաև Propos d'un Parisienները: Այնպէս է, — աչքին շատ մօտ դրուած առարկան՝ ամբողջ լեռը կը գոցէ, կ'աւել:

Նուազ իրապաշտ քան Յ. Ալփիարը, բայց անկէ աւելի բանաստեղծի բառեր ունեցող՝ պ. Պարսամբանի «Նայեհադ»ը, «Խնճին»ը, «Նինէթ»ը՝ արեւելեան գիշերներու նրբութիւնը ունին և լեռներու ձիւնին անաղարտութիւնն ու սպլտակութիւնը: Ինքը անոնց առջև գալարուող ստրուկ մըն է. սիրող ըլլալէն աւելի՝ պաշտող մը:

Ինչպէս ըսի՝ Քրիզոսթոմը նոր բան մը չաւելցուց իր երկու նախորդներու ըսածին վրայ: Նա հաճողը կը զգայ ձեզի ժամերով պատմելու իր սիրտին վայրկեանական «Նոպաներ»ը, որոնց վրայ քիչ մը անդին կը զղջայ—կը կարծես թէ—ես կ'առնէ՛ այս անգամ աւելի՛ ուժգին «հրայրը» ներու մէջ իշխալու համար: Ոտանաւոր մը՝ իր նախորդը կը շարունակէ, գայն կը

քաշէ՝ առանց անոր հետ միացած ըլլալու, անոր միւս կողմը կը դարձնէ, կամ քիչ մը կը փոխէ: Դուք կը տեսնէք վերանագիրներու շարքը որ առջնէնդ կ'անցնի, սակայն կ'անդրադառնաք որ անոնք անիւսի մը ճառագայթներն են և նոյն առանցքի վրայ կը դառնան: «Վայրկեանական տպաւորութիւններու տակ գրուած են—կ'ըսէ—բանաստեղծութիւններս»: Բայց պէտք է գիտնալ որ ամէն վայրկեան միևնոյն չարչարող «նոպաներ» ով գրաւուած միտքը՝ իրարու անմասն իրեր չի կրնար արտադրել: Յետոյ կ'աւելցնէ. «Բանաստեղծութեան գիրք մը դատելու համար՝ քերթուածները անջատօրէն ուսումնասիրելու է, իրենց առանձնակի բնութեանը մէջ»: Այս պատուէրը պահելով հանդերձ՝ չկրցայ վերի գաղափարս յայտնելէն զգուշանալ: Բայց չերկնցնեմ. — պ. Արամ Զարբի սիրային ոտանաւորները գոնէ մէկ անգամ կարդացած ըլլալու էք:

Իսկ թէ ի՞նչ երևոյթ ունի Քրիզոսթոմ իր սողերու արտաքին կազմուածքով՝ կ'ըսեմ որ ընդհանրապէս ներդաշնակ է, բայց ընդհանրապէս Հոս խութերու քանի մը օրինակ. «Գրկախառն, իսկ տարփանքներու խաղալիք». — «Կը կարծես որ ժպտաներդ զիս կ'օրօրեն»: Անօգուտ ածականները կը վիտան, թերես զոհացնելու համար սողերուն ոտքը և յանգը, որ հալուտ ալ չէ: «Կարծես սրուակ մըն է բոյրի—Որ բաց մոցած ըլլաս երբոր—Այնքան աղուոր կը հոտի որ»: Աս ալ՝ անիւս մաստ ու արծակ ոտանաւորի նմոյշ: «Կոկոն մըն է յիս յի քացոսած» — որոշելու համար բաց կոկոնէն: Տեղ տեղ՝ կոտրած ոտքեր. — օրինակով բացատրեմ. Ծ — Ծ... Դառն՝ քարկամառնիս, ու ան ուրուական» — 4-4-3. «Ու երբ հոգիդ ինծի պատուրագ բնու»: —

Ըսի որ նոր, թարմ գաղափարներ քիչ կան Քրիզոսթոմի մէջ: Ասոր փոխարէն սակայն՝ նոր բառեր՝ շատ. — սիրայրք, ներքնաւզում, սպնգել, յափշտում, յա-

լոյց, ու մանաւանդ հրայրք՝ զոր պ. Մե-
րուծան իր «ինճի»ին չափ կը սիրէ:

Բանաստեղծը քանի մը սիրուն նմա-
նութիւններ ունի.

Լուսամփոփին կարծիք ցուբերն երբուն
Ստուերայից խոցի մաքը կ'արհնեն,¹
Հանգարտութիւն. վերջալոյս, յետոյ իսաւորը նո-
րէն:

Իրը լրում ամրողջ ըսածներուն՝ հոս
Քրիզակերհմէն մէկ երկու տուն: Իրկուն է.

Հրակեղծի մը պէս հսկայ, ոսկեզօծ
Լեռան հոթին կը վառի գունան արեւուն,
Հեղուկ, բոցեղ գոյններով ալ լեփ լեցուն,
Մար բնութեան երանգապնակն է ան հոծ:
Ու նշուող, բոսորագիւղ, ոսկեվառ,
Իր թովցին մէջ արեւեան երկինքի,
Վերջալոյսը հեղազեփէ կը ամբի,
Իր շառայլը լրվիթելով զէպ է վար:
Լերդաքարի շողեր կ'իշխան հրափայլ
Սպերուն լայն ու ձեւաւոր ճեղքերէն.
Գիշերն իր սև ոստայնն հիւսէ պիտի ալ:

Թէպէտ «բանաստեղծութեան գիրք մը՝
վէպ չէ բնաւ»—ըստ պ. Պարսամեանի,
բայց քիչ ատենէն լոյս կը տեսնէ իր
«Փաստարանին Տղան» վէպը, և ազդ մը
կ'իմացնէ թէ պիտի հրատարակէ նաև զբա-
կան քննադատութիւններ: — Ահա թէ ինչն
է տխուրը:

1. «Նը սերեմ այրն ես ուր խաւար — ն'այրիմոտէ
զթամօր խաւար» (Միւլի-Բրիտան. «Զթաքար»)
2. «Վերջալոյս, իրկուան զոնգով, և յետոյ իսա-
ւոր» (Թէնիքեւ. «Crossing the Bar»).
3. Եթէ շուրջն ընթերցողներու փոքրիկ խումբ մը
կազմուէ... զբախտութիւնը աճեցած եմ՝ ինծի դիտել
պիտի տան որ նախափարաք թրքաւայ գրականութեան
հետ կը գրադի ու շատ քիչ՝ ռուսահայոցին: Իմ այս
թիւթումում մէկ կէտը կը թեմեայ առով որ ամենէն
առաջ՝ ես խոստովանեցայ զայն. միւս կէտն ալ այն
յարգելի պատճառով՝ զոր այսօր թրքաւայց ցոյց կու
տայ իր կենսոյն ու գրականութեան մէջ: — Սակայն
լիմ կենար լսել նորութիւն մը՝ զոր «Գործ» ըր իմա-
ցուց: — Քանի մը գրագէտներ, Ղ. Աղայեանց, Ա. Ա-
հարտեան, Յ. Թուսմանեան, Վ. Փափագեան՝ ձեռնար-
կած են ձայն իրողութիւնը առնուով շահեկան հրատարա-
կումի մը, որ աւելուշտ 1909ի ռուսահայ գրականութեան
լուսագոյն նորութիւնը պիտի կազմէ: Անոր հեղինակնե-
րու անունները լոյս քաւական են ըսածն ապահովեցնելու
համար: — Առաջին հատորը լոյս է տեսնելու աս մայի-
սին, ինչպէս պ. Առնգուկեանի մէջ եւս որ բերէ, Սէր և
Կապանք, պիտի բեմ հիւշ համարօքն աշնան: — Ու-
րեմն, սպասենք:

Առանց հարցականի՝ աւելի միւլիթարական է:

Լստ իս՝ պ. Մ. Պարսամեան գրագէտ
մըն է, կամ՝ աւելի լաւ՝ զրասէր մը, որ
մնալով գրականութեան մէկ ճիւղին մէջ,
օրինակի համար գրական քննադատութեան,
պիտի ժառանգէր անուն մը: Բաժնել իր
ուժը՝ կը նշանակէ տկարանալ: Քապիէ
Մարմին մը, պ. Արշակ Զօպանեան մը՝
նոյն փայլը ունին բանաստեղծութեան,
հրապարակախօսութեան կամ քննադա-
տութեան մէջ: Պ. Լէօ, վիպական սեռը
փորձելէն յետոյ՝ փարեցաւ քննադատա-
կանին, ու հոն մնաց: «Քրիզակերհմէմ»ի
հեղինակին մեջ կայ «Արշալոյսի Զայներ»
ու բանաստեղծին խառնուածքը. միշտ հա-
մեմատօրէն, բնականաբար: Թերեւս աւելի
սիրուի պ. Պարսամեան իբր բանաստեղծ՝
քան «Անահիտ»ի յօմարգիրը. բայց ինչ
որ կարելի է ապահով ըսել՝ ան է որ,
իբր գրագէտ՝ նա պիտի չկարենայ մրցիլ
պ. Զօպանեանի մէկ արձակ էջին հետ,
և իբր վիպասան՝...

Բայց դեռ սպասենք:

Հ. Ղ. ԲԵՐԿԵԱՆ

Առաքինութիւնը՝ ինքնին իւր մէջ՝ վարձք ու-
նի. ախտը՝ պատիժ:

Անցեալը սև շղարշով գոցուած է, և ապագան՝
վարդագունով. վասնզի առաջինը՝ փորձառու-
թիւնը հիւսած է, երկրորդը՝ յոյսը:

Ո՛վ որ ինքզինքը իմաստուն կ'անուանէ, այլք՝
զինքը խնեթ կը կոչեն:

Մեծահոգի անձը՝ նախատինքն, անիրաւութե-
նէ և վշտէ բարձրագոյն է (լս Պրիւիթի):

Խճմտանքը խողովում մ'է, ոմանք շատ կը զգան
զայն, ոմանք քիչ:

Բարիք ըրէ բարեկամիդ և թշնամոյդ, ասով՝
մին կը պահես և միւսին՝ թերես կը յաղթես:

Երբ մէկը՝ կարողութեանը համեմատ գործէ,
մի արհամարհե՛ր զայն՝ թէպէտե՛ն անյաշող գտնուի:
Ուրիշներու միշտ ներէ, բայց քեզ և ո՛չ մի
անգամ:

Կ'ուզեք որ ուրիշները համբերեն քեզ՝ համբե-
րէ պալոց:

Մեծ իմաստութիւն է սանձ գնել լեզուի՝ մա-
նաւանդ կոշտներ ատեն (Քրիզոն):